

УДК 930.1:908(091)(477)

ОМЕЛЬЧЕНКО

Світлана,
аспірантка

Національної наукової сільськогосподарської
бібліотеки НААН

(м. Київ)

svitlana_tuk@ukr.net

ORCID:

<https://orcid.org/0000-0003-2531-6864>

Researcher ID:

<https://publons.com/researcher/4352627/svitlana-omelchenko/>

КРАЄЗНАВСТВО ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ПРОФЕСОРА К.В. ДУБНЯКА (1890-1948)

Здійснено історико-науковий аналіз основних творчих напрацювань професора К.В. Дубняка щодо становлення та розвитку українського краєзнавства як складової суспільної географії, розроблення відповідної галузевої термінології. Джерельна база дослідження охоплює широке коло опублікованих і неопублікованих матеріалів, її основу складають раніше недоступні архівні документи та наукові праці вченого. Досліджено творчий внесок К.В. Дубняка в розбудову Українського комітету краєзнавства та Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. Поглиблено й доповнено біографічні відомості, пов'язані з активною педагогічною діяльністю та видавничою працею в часописі «Краєзнавство». Доведено пріоритет ученого в становлення теоретико-методологічних основ українського краєзнавства; розроблення відповідних навчально-освітніх програм для підготовки учнів і студентів різних форм навчання; розгортання сільськогосподарської бібліографічної справи краєзнавчого спрямування у 20–30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Кость Володимирович Дубняк, Український комітет краєзнавства, журнал «Краєзнавство», Український науково-дослідний інститут географії та картографії.

LOCAL LORE UKRAINE AS A COMPONENT OF SOCIAL GEOGRAPHY IN THE CREATIVE HERITAGE OF K.V. DUBNIAK (1890–1948)

The researcher carries out the historical and scientific analysis of the main creative works of Professor K.V. Dubniak on the formation and development of

Ukrainian local lore, economic geography, development of branch terminology. The source base of the study covers a wide range of published and unpublished materials. It is based on archival documents and scientific works of the scientist. For the first time the researcher investigated Dubniak's creative contribution in the development of the Ukrainian Committee of Local Lore, the Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography; deepening and supplementing biographical information related to active pedagogical activity, publishing work in the journal «Local Lore». She proved the priority of the scientist in the formation of Ukrainian local lore; development of educational programs for the preparation of pupils and students of various forms of education; enhancement of agricultural bibliographic case of local lore in the 20-30's of the twentieth century.

Key words: *Kost Dubniak, Ukrainian Committee of Local Lore, journal «Local Lore», Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography.*

Історія становлення та розвитку краєзнавства в Україні є невичерпним джерелом дослідницьких студіювань. Про це красномовно свідчить творча спадщина видатного географа, краєзнавця, бібліографа професора Костя Володимировича Дубняка (1890–1948). Вивчаючи його внесок у розбудову сільськогосподарської науки, було досліджено раніше не доступні архівні матеріали. Вони суттєво доповнили життєпис ученого, зокрема його доробок у становлення українського краєзнавства.

Метою історичної розвідки є здійснення історико-наукового аналізу основних творчих напрацювань професора К.В. Дубняка щодо еволюції наукових поглядів у становлення й розвиток краєзнавства, суспільної географії та підготовки відповідних науково-освітніх кадрів.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах історичного пізнання: історизму, об'єктивності, системності, комплексності, науковості, багатofакторності та всебічності. Окрім того, важливого значення надано використанню загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення), міждисциплінарних (статистичний, бібліографічний) та власне історичних (проблемно-хронологічний, описовий, історико-системний, порівняльно-історичний, історико-географічний, періодизації, персоналізації). У процесі проведення дослідження також залучено методи джерелознавчого та архівознавчого аналізу.

Чимало сучасних дослідників вивчали творчу спадщину К.В. Дубняка як

географа та краєзнавця. Серед них виділяємо історичні розвідки М.Ю. Костриці [30–32], К.В. Мезенцева [36], О.П. Ресента [42], В.О. Савчука [44], С.М. Шевчука [47–49] та ін. Всі вони схиляються до думки, що саме К.В. Дубняк є основоположником краєзнавчого напрямку суспільної географії України. Однак залучені до наукового обігу нові архівні джерела надають можливість поглибити та доповнити окремі біографічні відомості, зокрема пов'язані з активною діяльністю в Українському комітеті краєзнавства, видавничою працею в часописі «Краєзнавство» та розробленням сільськогосподарської бібліографічної справи у 20–30-х рр. ХХ ст.

Наукові погляди К.В. Дубняка були сформовані під впливом прогресивних ідей німецького географа А. Геттнера (1859–1941), засновника хорологічної наукової школи, за якою «... справжня царина праці географа є краєзнавство» [23, с. 227], російського географа та біолога Л.С. Берга (1876–1950), теоретика російської районної економічної географії С.В. Бернштейн-Когана (1886–1951), який вважав об'єктом вивчення економічної географії економічне життя території (економічного району). Крім того, К.В. Дубняк поділяв підходи видатного геолога, географа і бібліографа академіка ВУАН П.А. Тутковського (1858–1930) щодо наукової основи краєзнавчих досліджень [30]. Достатньо схвально ставився і до переконань засновника української географії та картографії, директора Українського науково-дослідного інституту географії та картографії С.Л. Рудницького (1877–1937) [51].

Новизна наукових студіювань К.В. Дубняка у 20–30-х рр. ХХ ст. полягала в обґрунтуванні власного розуміння місця та ролі економічної географії, що вивчає економічний регіон чи навіть державу як окремі складові світового господарства. При цьому поняття «край» трактував як певне територіальне утворення (район), дослідження якого дозволяє виявити загальні закономірності розвитку суспільства і природи та її впливу на господарське життя людини [48, с. 159–159]. Учений стверджував, що краєзнавча робота за умов залучення до неї широких верств населення стане могутнім рушієм

подальшого прогнозованого державно-економічного розвитку.

У середині 20-х рр. минулого століття К.В. Дубняк здобуває високий авторитет у фаховому середовищі як теоретик «виробничого краєзнавства». Це поняття він вперше ввів до наукового обігу на Першій Всеукраїнській краєзнавчій конференції, що відбулася 28–31 травня 1925 р. [6]. Зауважимо, що саме це зібрання надало новий поштовх розвитку національного краєзнавства. Відповідним організаційним кроком стало заснування Українського комітету краєзнавства. Його першим головою обрано відомого історика М.І. Яворського. Крім того, було започатковано офіційний друкований орган – журнал «Краєзнавство», що видавався протягом 1927–1930 рр. Згодом К.В. Дубняк завзято підтримував загальнодержавне завдання для краєзнавців щодо вивчення продукційних сил та виробничих відносин УСРР/УРСР [20]. Міждисциплінарний підхід у розробленні наукових питань призвів до появи наступних авторських тлумачень, зокрема: краєзнавство – «... то наука про стан засобів виробництва і продукційних сил в певному територіальному районі» [9, с. 2], або – «... систематизоване вивчення того чи іншого району (округа, край, держава і т. д.) за методами і принципами географії» [23, с. 231]. Водночас географію визначали як «... синтетичну науку про географічні краєвиди», тобто «... географія є не що інше, як краєзнавство, ... так звана «фізична географія» зовсім не географія, а частина космічної фізики – геофізика» [23, с. 232].

Вагомого значення в розбудові національної освітньої системи К.В. Дубняк надавав краєзнавчо-географічним студіям [5]. Він поділяв думку академіка С.Л. Рудницького, що важливими основами нації є рідна культура, історико-політичні традиції, расові ознаки, власна мова, які набирали ваги лише у зв'язку з територією [30]. У своїх методологічних пошуках наголошував на потребі включення краєзнавства до системи географічних наук: «При погляді на краєзнавство, як на географічну науку про продукційні сили певної країни, так звана економічна географія вливається в краєзнавство і стає справжньою географічною наукою, невід'ємною частиною описової географії» [14, с. 2].

Зважаючи на таку різноманітність складників краєзнавства, стверджував, що ця наука є синтетичною [21].

Здійснений контент-аналіз творчої спадщини К.В. Дубняка дозволяє стверджувати, що теоретико-методологічні та практичні основи краєзнавства як окремої галузі знань у структурі суспільної географії були обґрунтовані в понад 30 авторських наукових публікаціях упродовж 1921–1928 рр. За цей час він опублікував ще й біля 200 рецензій географічного спрямування [45].

З 1925 р. К.В. Дубняк активно поглиблює науково-організаційну діяльність у галузі географії та краєзнавства ще й як член Українського комітету краєзнавства. Встановлено, що 18 жовтня 1926 р. рішенням президії Укрнауки він увійшов до оновленого складу керівного органу разом із краєзнавцем В.Л. Левицьким, економістом М.С. Волобуєвим, географом і краєзнавцем професором В.О. Гериновичем, географом, картографом та етнографом академіком С.Л. Рудницьким. Продуктивним виявився і наступний 1927 р. Учений взяв участь у 18 засіданнях, на яких розглядалося 99 питань [35].

Краєзнавство в УСРР на хвилі українізації в середині 20-х рр. минулого століття все більше перетворювалося на впливову силу національно-культурного відродження. Подібні настрої турбували пануючу владу з її демократичним централізмом і, як наслідок, дедалі активніше вона пропагувала виробниче спрямування галузі, що викликало у тогочасних наукових колах гострі дискусії. До них приєднався і К.В. Дубняк. Він відстоював виробниче краєзнавство з огляду на потреби економічного розвитку країни. У газеті «Известия» від 21 липня 1926 р. опублікована стаття вченого «Нові шляхи краєзнавчої праці», в якій автор зазначив, що виробниче краєзнавство стає могутньою колективною роботою. Водночас дореволюційне історико-археологічне й етнографічне краєзнавство набуває кабінетних академічних рис. На думку К.В. Дубняка, подальший розвиток виробничого краєзнавства мав відбуватися під проводом Державного планового комітету УСРР [15].

З'ясовано, що К.В. Дубняк долучився до видання друкованого органу Українського комітету краєзнавства – журналу «Краєзнавство». Архівні

документи зберігають відповідну ухвалу від 8 січня 1927 р., в якій йдеться про видавничо-редакційну комісію, до якої увійшли: «... Дубняк, Криворотченко, Левицький, Немоловський, Яната» [41, арк. 33 зв.]. Редакційну колегію у складі «... Дубняка, Зайцева, Криворотченка, Махова, редактором одностайно обрали М.Г. Криворотченка» затверджено 19 лютого 1927 р. [41, арк. 42]. Упродовж 1927–1930 рр. світ побачили 127 публікацій 62 вчених та дописувачів. Із них 37 праць належали авторству членів Українського комітету краєзнавства. Серед них 3 статті – К.В. Дубняку [4; 17; 19].

Редакторську діяльність вчений сумлінно поєднував з організаційно-методичною та науково-дослідницькою працею в Українському науково-дослідному інституті географії і картографії (УНДІГК) як спеціаліст з описової та економічної географії. У 1927–1934 рр. очолював відділ описової географії та обіймав посаду заступника директора, займався підготовкою наукових кадрів, координував галузеві дослідження, редагував термінологічну літературу та ін. [2]. Серед вагомих напрацювань цього періоду виділяємо розроблення теоретично-прикладних основ української економічної географії та географічної освіти [50, арк. 8]. Учений вважав, що саме через відсутність географічних, зокрема економіко-географічних знань, гальмувалося проведення адміністративно-територіальної реформи, раціонально не використовували наявні природні багатства та належно не розвивалися провідні галузі промисловості і сфера послуг [34, с. 213].

У цей час краєзнавство стає важливою частиною змісту освітнього процесу на українських землях. У 1920–1921 рр. Народний комісаріат освіти УСРР видав навчальний план єдиної семирічної трудової школи. Відповідно до нього на краєзнавство відводилося 37 год. на тиждень (для порівняння: на рідну мову та математику – по 16 год., географію та історію – по 8 год.). На сторінках виданого в 1926 р. збірника статей «Краєзнавство в трудовій школі» знаходимо прізвище ученого серед учасників дискусій про проблеми викладання краєзнавства у закладах освіти [37, с. 10]. І це не випадково. К.В. Дубняк за сумісництвом працював ще й професором Харківського інституту народної

освіти, співробітником географічної секції Інституту української наукової мови та членом редакційної колегії видання «Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії» [46, с. 164–165]. На його переконання, вивчення краєзнавства передбачало залучення учнів до екскурсій рідним краєм, археологічних досліджень, спостережень за природою, пожвавлення позакласної краєзнавчої роботи на базі краєзнавчих гуртків, місцевих музеїв тощо. Отже, важливим методичним завданням для вченого стало розроблення освітніх програм з вивчення географії, історії, природи та етнографії рідного краю. Активний учасник фахових обговорень щодо структури підручників, формування програм тощо [27]. Результатом методичних напрацювань ученого наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. минулого століття стала затверджена НКО програма курсу географії, побудована на чіткій краєзнавчій основі, а її автор визнаний методистом шкільного краєзнавства. Йому належить низка навчальних програм, шкільних підручників та посібників [1; 2; 18; 24; 28; 39; 40], за якими велось навчання тривалий період.

Встановлено, що К.В. Дубняк як голова Бібліографічно-бібліотечного бюро Сільськогосподарського наукового комітету України відстоював ідею, висловлену директором Всенародної бібліотеки України С.П. Постернаком на I Всеукраїнському з'їзді з вивчення продуктивних сил і народного господарства України, скликаний 28 грудня 1924 р. – 5 січня 1925 р., щодо запровадження краєзнавчої діяльності у бібліотечних установах, що мали стати центрами організації й координації ведення бібліографічної праці [26]. Розгорнута краєзнавча праця потребувала єдиних науково-методичних підходів до роботи з літературою з питань вивчення рідного краю, технічної обробки бібліографії та класифікації карток. Відповідну підтримку в цьому питанні, передусім низовим краєзнавчим організаціям, надавала методична комісія Українського краєзнавчого комітету під керівництвом К.В. Дубняка. Її напрацювання висвітлювалися на сторінках журналу «Краєзнавство» у розділі «Бібліографія». Там розміщувалася рекомендована краєзнавча література, огляди галузевих

надходжень та ін. У 1928 р. у розділі «Керуючі матеріали» був опублікований «Лист до краєзнавчих організацій. Про бібліографічну роботу» [33], вироблений методичною комісією Українського комітету краєзнавства, яку очолював вчений.

Історіографічний аналіз засвідчив, що у повоєнний період радянської історії України, незважаючи на свідоме замовчування творчих надбань К.В. Дубняка, дослідники не могли оминати згадку про нього як фундатора сільськогосподарської бібліографії в Україні. Так, у 1968 р. у харківському виданні конспекту лекцій І.І. Корнєйчика «Краеведческая библиография на Украине» науковий доробок професора К.В. Дубняка визнано одним із кращих інноваційних здобутків української бібліографії перших десятиліть ХХ ст. [29]. Особливо ж цінним для географів є упорядкований ученим бібліографічний покажчик літератури – «Матеріали до вивчення Полтавщини» [11–13].

Роль і значення діяльності К.В. Дубняка як географа, краєзнавця та бібліографа підсилюється ще й тим, що вчений надавав важливого значення галузевій термінології. Він працював над розробленням природничої лексикографії та укладанням термінологічних словників. Учений обґрунтував особливості етимологічного походження краєзнавчих термінів в українській мові [38] та детально описав їх у своїх працях [9; 14; 21–23], увівши у термінологічний перелік поняття «краєзнавча бібліографія» [38]. Завданням кожного творчого об'єднання однодумців вважав потребу «збирати бібліографію свого району, цебто складати систематичні бібліографічні каталоги всієї друкованої продукції про свій край» [23, с. 235]. До такого висновку вчений дійшов спираючись на величезний практичний досвід роботи з 1919 р. у Бібліографічно-бібліотечному бюро Сільськогосподарського наукового комітету України щодо складання галузевої бібліографії окремих районів України.

Професор К.В. Дубняк разом з іншими дослідниками відстоював збереження принципу формування краєзнавства як комплексної науки. Бібліографію ж вважав допоміжною науковою дисципліною. Про стан розвитку

природничої бібліографії зауважував у своїх численних публікаціях: «Досягнення української науки в галузі бібліографії, зокрема природознавчої» [8], «Матеріали до методології географії: (бібліогр. покажч. головнішої л-ри укр. та рос. мовами)» [10] та ін. У 1927 р. в журналі «Україна» спільно з академіком П.А. Тутковським, професором О.О. Поповим та іншими авторами друкує бібліографічні огляди з різних галузей науки, зокрема й природничих [8].

Оцінку своїм напрацюванням К.В. Дубняк надав у власному життєписі, датованому 24 листопада 1927 р. [25, арк. 2]. Він наголошував, що починаючи ще з 1918 р. та першої наукової праці «Російсько-український словник термінів природознавства та географії» [43], брав активну участь в українізації освіти [7], надавав важливу роль саме учительству, мав чітку визначену патріотичну позицію, відстоював державницькі інтереси та завзято формував новий напрям – національне краєзнавство [16].

Підсумовуючи, слід зазначити, що професор К.В. Дубняк зробив вагомий внесок у розвиток географії, розбудову Українського комітету краєзнавства, редагування його друкованого органу – журналу «Краєзнавство». Організаційно-методична та наукова діяльність ученого в Українському науково-дослідному інституті географії та картографії в умовах становлення вітчизняної галузевої науки, українізації суспільства, відбудови економіки та сільського господарства України у 20–30-х рр. ХХ ст. вирізняється активною професійною позицією, пошуком навіть інноваційних шляхів розвитку українського краєзнавства. Закладені ним теоретико-методологічні та концептуальні основи щодо розвитку галузі і нині мають важливе навчально-виховне, науково-практичне, культурно-освітнє значення в умовах розбудови незалежної держави, що було і залишається одним із визначальних чинників формування національної свідомості та ідентичності. Учений довів, що міждисциплінарний підхід до українського краєзнавства є домінантою подальшого економічного зростання та освіченості нації. На наш погляд, додаткового системного вивчення потребує видавнича, лексикографічна та

бібліографічна діяльність К.В. Дубняка. Оскільки вчений одночасно поєднував кілька напрямів досліджень, це зумовило синергію різних наук, що зрештою призвело до інтеграційних процесів, зростаючої взаємодії методів, інструментарію задля отримання нового наукового знання.

Список використаних джерел:

1. Дубняк К. В. Географія. Робітна книжка для 5 року навчання. Харків: Радянська школа, 1931. 180 с.
2. Географія: підруч. для V року навчання / склав проф. К. Дубняк. Харків: ДВУ, 1930. 252 с.: ілюстр.
3. Дубняк К. В справі географічної освіти в Україні. *Вісти*. 1923. № 151, 11 липн. С. 3.
4. Дубняк К. Вивчення продуктивних сил і краєзнавство. *Краєзнавство*. 1927. №1. С. 5–9.
5. Дубняк К. Географічна освіта в Україні. *Більшовик* (Київ). 1923. № 283, 13 груд. С. 6.
6. Дубняк К. До краєзнавчої конференції. *Вісти ВУЦВК*. 1925, 30 трав. № 121, 30 трав. С. 1.
7. Дубняк К. До українізації школи. *Вісти ВУЦВК*. 1923. №202, 11 верес. С. 2–4.
8. Дубняк К. Досягнення української науки в галузі бібліографії, зокрема природознавчої. *Вісник природознавства*. 1928. № 5–6. С. 301–305.
9. Дубняк К. Краєзнавство на Україні, його минуле й сьогочасні завдання, коли будеється нове життя. *Культура і побут*. 1925. № 5. С. 2–3.
10. Дубняк К. Матеріали до методології географії: (бібліогр. покажч. головнішою л-ри укр. та рос. мовами). *Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії*. Х., 1930. Вип. 2. С. 242–253.
11. Дубняк К. Матеріали до вивчення Полтавщини. Бібліографічний покажчик літератури. *Хозяйство Полтавщини*. 1922. № 4–5. С. 12–15.
12. Дубняк К. Матеріали до вивчення Полтавщини. Бібліографічний покажчик літератури. *Хозяйство Полтавщини*. 1922. № 6. С. 16–18.
13. Дубняк К. Матеріали до вивчення Полтавщини. Бібліографічний покажчик літератури. *Хозяйство Полтавщини*. 1922. № 7. С. 76–79.
14. Дубняк К. На шляху розвитку краєзнавства. *Культура і побут*. 1927. № 35. С. 1–2.
15. Дубняк К. Новые пути краеведной работы. *Известия*. 1926. № 165, 21 июл. С. 4.
16. Дубняк К. Огляд сил українського вчительства м. Полтави. *Рідне слово*. 1919. № 7. С. 2.
17. Дубняк К. Підвищення врожайності і краєзнавство. *Краєзнавство*. 1928. № 6/10. С. 1–4.

18. Дубняк К. Програма краєзнавства для курсів педагогічної перепідготовки вчителів. *Перепідготовка вчителів України*. Х., 1925. С. 165–176.
19. Дубняк К. Районування й краєзнавство. *Краєзнавство*. 1927. № 2. С. 4–8.
20. Дубняк К. Сучасне завдання краєзнавства. *Культура і побут*. 1925. № 33. С. 5–6.
21. Дубняк К. Що таке краєзнавство. *Історія української географії*. 2005. Вип. 12. С. 44–47.
22. Дубняк К. Що таке краєзнавство. *Пролетарська правда*. 1925, № 143, 26 черв. С. 6.
23. Дубняк К. Що таке краєзнавство. *Червоний шлях*. 1925. № 6–7. С. 224–237.
24. Дубняк К. Як користуватися контурними картами: метод. поради для вчителя. Харків: ДВУ, 1934. 16 с.
25. Життєпис. Дубняк Кость Володимирович. 24 листопада 1927 р. / Дубняк К.В. Особова справа. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 166. Оп. 12. Спр. 2330. Арк. 2.
26. Загальні підсумки. *Бібліотечний журнал*. 1925. №3. С. 22.
27. Зайцев Д. Методика краєзнавчої роботи. *Краєзнавство*. 1927. №3. С. 1–5.
28. Зшиток для практичних робіт з географії: п'ятий рік навчання / склав проф. К. Дубняк. Харків: ДВУ, 1930. 32 с.: ілюстр.
29. Корнейчик И. И. Краеведческая библиография на Украине: развитие краеведч. библиогр. в сов. время (1941–1967 гг.): конспект лекций по курсу «Краеведческая библиография». Харьков: ХГПК, 1968. 46 с.
30. Костиця М. Ю. Внесок професора Костя Дубняка в теорію географічного краєзнавства. *Історія української географії: всеукр. наук.-теор. часопис*. 2005. Вип. 2 (12). С. 33–39.
31. Костиця М. Ю. Краєзнавчі студії професора Костя Дубняка і сьогодні. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2003. № 12 (305). С. 15–17.
32. Костиця М. Ю. Професор Кость Дубняк: забута постать української географії і краєзнавства. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету*. Сер.: Географія. 2002. № 2. С. 43–45.
33. Лист до краєзнавчих організацій. Про бібліографічну роботу. *Краєзнавство*. 1928. № 1. С. 29–30.
34. Листування Степана Рудницького / [упоряд., вступна стаття, примітки П. Штойка]. Львів: НТШ, 2006. 436 с.
35. Матеріали роботи УКК. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 6040. Арк. 1–10.
36. Мезенцев К. В. Кость Дубняк як український економіко-географ. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 1998. Вип. 43. С. 73–75.
37. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2009. 352 с.

38. Петрикова В. Краєзнавча бібліографічна термінологія: національні особливості, становлення теорії краєзнавчої бібліографії. *Бібліотечний вісник*. 2000. № 4. С. 13–20.

39. Програма з економгеографії / Програми сільськогосподарських професійних шкіл рослинництва. НКЗО УСРР. Харків, 1926. С. 13–20.

40. Програми сільсько-господарських професійних шкіл рослинництва / упоряд. К. Дубняк, Е. Рудницький, А. Жук, М. Лопатін та ін. Харків: Методологічний комітет, секція професійної освіти, 1926. 5 с.

41. Протоколи засідань та положення про УКК. Статути місцевих краєзнавчих товариств (1927–1929 рр.). Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 166. Оп.6. Спр. 8594. 61 арк.

42. Реєнт О. П. З історії Національної спілки краєзнавців України (до 90-річчя заснування). *Український історичний журнал*. 2015. № 3. С. 4–20.

43. Російсько-український словничок термінів природознавства і географії / зладив К. Дубняк. Вид. 3-тє, допов. Кобеляки: Укр. вид-во К. В. Дубняка, 1917. 40 с.

44. Савчук В. Український комітет краєзнавства на рубежі 20-30 рр. ХХ ст. *Краєзнавство*. 2000. № 1–2. С. 50–57.

45. Следственное дело № 4280 по обвинению Дубняка Константина Владимировича. 1945г. Архів Управління Служби безпеки України в Харківській області. Спр. 4280 (архівний № 28920). Т. 1. 142 арк.

46. Український науково-дослідний інститут географії й картографії. Наукові установи та організації УСРР. Харків, 1930. 404 с.

47. Шевчук С. М. Наукова школа Українського науково-дослідного інституту географії та картографії: [монографія]. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. 270 с.

48. Шевчук С. Професор Кость Дубняк – теоретик української географії та викладач економічної географії Полтавського інституту народної освіти. *Історична пам'ять*. 2012. № 27. С. 154–160.

49. Шевчук С. М. Професор географії Кость Дубняк: наук. вид. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2019. 299 с.

50. Штати Українського Географічного Інституту. Листування з Українським науково-дослідним інститутом географії та картографії про асигнування коштів та відкриття кредитів про наукову, методичну, методологічну роботу, виплату заробітної плати співробітникам. Кошторис експедиції Українського географічного інституту на 1927-28 рік та пояснювальна записка до нього. 1927–1930. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади України). Ф. 166. Оп. 6/VI. Спр. 6249. 35 арк.

51. Штатні наукові робітники У.Г.І. нештатні наукові робітники. Аспіранти. Листування з Українським науково-дослідним інститутом географії та картографії про призначення, звільнення, переміщення по службі, командировки, встановлення ставок співробітникам. 1927–1930 рр. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 166. Оп. 6/IV. Спр. 6248. 97 арк.

References:

1. Dubniak, K. (1931). *Heohrafiia Robotna knyzhka dlia 5 roku navchannia* [Geography. Workbook for 5 years of study]. Kharkiv: Radianska shkola. [in Ukrainian]
2. Dubniak, K. (1930). *Heohrafiia: pidruch. dlia V roku navchannia* [Geography: textbook for V year of study]. Kharkiv: DVU [in Ukrainian]
3. Dubniak, K. (1923). V spravi heohrafichnoi osvity v Ukraini [In the field of geographical education in Ukraine]. *Visty* [News], 151, 3. [in Ukrainian]
4. Dubniak, K. (1927). Vyvchennia produktyvnykh syl i kraieznavstvo [Study of productive forces and local lore]. *Kraieznavstvo – Local Lore*, 1, 5–9. [in Ukrainian]
5. Dubniak, K. (1923). Heohrafichna osvita v Ukraini [Geographical education in Ukraine]. *Bolshevik (Kiev)*, 283, 6. [in Ukrainian]
6. Dubniak, K. (1925). Do kraieznavchoi konferentsii [Before the local history conference]. *Visty VUTsVK – News of the All-Ukrainian Central Executive Committee*, 121, 1. [in Ukrainian]
7. Dubniak, K. (1923). Do ukrainizatsii shkoly [Before the Ukrainianization of the school]. *Visty VUTsVK – News of the All-Ukrainian Central Executive Committee*, 202, 2–4. [in Ukrainian]
8. Dubniak K. Dosiahnennia ukraïnskoi nauky v haluzi bibliohrafii, zokrema pryrodoznavchoi [Achievements of Ukrainian science in the field of bibliography, in particular natural science]. *Visnyk pryrodoznavstva* [Bulletin of Natural Sciences] 5–6, 301–305. [in Ukrainian]
9. Dubniak, K. (1925). Kraieznavstvo na Ukraini, yoho mynule y sohochasni zavdannia, koly buduetsia nove zhyttia [Local lore in Ukraine, its past and present tasks when building a new life]. *Kultura i pobut* [Culture and Life], 5, 2–3. [in Ukrainian]
10. Dubniak, K. (1930). Materialy do metodolohii heohrafii: (bibliohr. pokazhch. holovnishoi l-ry ukr. ta ros. movamy) [Materials for the methodology of geography: (bibliographic index of the main l-ry in Ukrainian and Russian languages)]. *Zapysky Ukrainskoho naukovo-doslidnoho instytutu heohrafii ta kartohrafii* [Notes of the Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography], 2, 242–253. [in Ukrainian]
11. Dubniak, K. (1922a). Materiialy do vyvchennia Poltavshchyny. Bibliohrafichni pokazhchyk literatury [Materials for the study of Poltava region. Bibliographic index of literature]. *Khoziaistvo Poltavshchyny* [Economy of Poltava region], 4–5, 12–15. [in Ukrainian]
12. Dubniak, K. (1922b). 6, 16–18. [in Ukrainian]
13. Dubniak, K. (1922c). 7, 76–79. [in Ukrainian]
14. Dubniak, K. (1927). Na shliakhu rozvytku kraieznavstva [On the way to the development of local lore]. *Kultura i pobut* [Culture and Life], 35, 1– 2. [in Ukrainian]
15. Dubnyak, K. (1926). Novy`e puti kraevednoj raboty [New ways of local lore work]. *Izvestiya* [Notifications], 165, 4. [in Russian]

16. Dubniak, K. (1919). Ohliad syl ukrainskoho vchytelstva m. Poltavy [Review of the forces of Ukrainian teachers in Poltava]. *Ridne slovo* [Native Word], 7. 2. [in Ukrainian]
17. Dubniak, K. (1928). Pidvyshchennia vrozhaivosti i kraieznavstvo [Increasing yields and local lore]. *Kraieznavstvo* [Local Lore], 6/10, 1–4. [in Ukrainian]
18. Dubniak, K. (1925). Prohrama kraieznavstva dlia kursiv pedahohichnoi perepidhotovky vchytelstva [Local lore program for pedagogical retraining courses for teachers]. *Perepidhotovka vchytelstva Ukrainy* [Retraining of Ukrainian teachers], 165–176. [in Ukrainian]
19. Dubniak, K. (1927). Raionuvannia y kraieznavstvo [Zoning and local lore]. *Kraieznavstvo* [Local Lore], 2, 4–8. [in Ukrainian]
20. Dubniak, K. (1925). Suchasne zavdannia kraieznavstva [The modern task of local lore]. *Kultura i pobut* [Culture and Life], 33, 5–6. [in Ukrainian]
21. Dubniak, K. (2005). Shcho take kraieznavstvo [What is local lore]. *Istoriia ukrainskoi heohrafii* [History of Ukrainian Geography], 12, 44–47. [in Ukrainian]
22. Dubniak, K. (1925). Shcho take kraieznavstvo [What is local lore]. *Proletarskaia Pravda* [Proletarian Truth], 143, 6. [in Ukrainian]
23. Dubniak, K. (1925). Shcho take kraieznavstvo [What is local lore]. *Chervonyi shliakh* [The Red Way], 6–7, 224–237. [in Ukrainian]
24. Dubniak, K. (1934). Yak korystuvatysia konturnymy kartamy: metod. porady dlia vchytelia [How to use contour maps: methodical tips for the teacher], 16. [in Ukrainian]
25. Dubniak K.V. *Osobova sprava*. [Dubnyak K.V. Personal file]. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy* [Central State Archive of the Highest Authorities and Administration of Ukraine]. F. 166. Op. 12. Ref. 2330. Arc. 2. [in Ukrainian]
26. Zahalni pidsumky [General results]. (1925). *Bibliotechnyi zhurnal* [Library Magazine], 3, 22. [in Ukrainian]
27. Zaitsev, D. (1927). Metodyka kraieznavchoi roboty [Methods of local lore work]. *Kraieznavstvo – Local Lore*, 3, 1–5. [in Ukrainian]
28. Dubniak, K. (1930). Zshytok dlia praktychnykh robit z heohrafii: piatyi rik navchannia [Notebook for practical work in geography: the fifth year of study], 32. [in Ukrainian]
29. Korneychik, I. I. (1968). *Kraevedcheskaya bibliografiya na Ukraine: Konspekt lekcij po kursu «Kraevedcheskaya bibliografiya»* [Local lore bibliography in Ukraine: Lecture notes on the course "Local lore bibliography"]. Kharkov. [in Russian]
30. Kostrytsia, M. Yu. (2005). Vnesok profesora Kostia Dubniaka v teoriu heohrafichnogo kraieznavstva [Professor Kostya Dubnyak's contribution to the theory of geographical local lore]. *Istoriia ukrainskoi heohrafii – History of Ukrainian Geography*, 2 (12), 33–39. [in Ukrainian]
31. Kostrytsia, M. Yu. (2003). Kraieznavchi studii profesora Kostia Dubniaka i sohodennia [Local lore studies of Professor Kostya Dubnyak and the present].

Kraieznavstvo. Heohrafiia. Turyzm [Local Lore. Geography. Tourism], 12 (305), 15–17. [in Ukrainian]

32. Kostrytsia M. Yu. (2002). Profesor Kost Dubniak: zabuta postat ukrainskoi heohrafiï i kraieznavstva [Professor Kost Dubnyak: a forgotten figure of Ukrainian geography and local lore]. *Scientific Notes of Ternopil State Pedagogical University*. Ser.: Geography, 2, 43–45. [in Ukrainian]

33. Lyst do kraieznavchych orhanizatsii. Pro bibliohrafichnu robotu [Letter to local lore organizations. About bibliographic work] (1928). *Kraieznavstvo* [Local Lore], 1, 29–30. [in Ukrainian]

34. Shtoyko, P. (Ed.) (2006). Lystuvannia Stepana Rudnytskoho [Correspondence of Stepan Rudnytsky]. Lviv: NTS. [in Ukrainian]

35. Materialy roboty UKK [Materials of work Ukrainian Local Lore Committee]. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy* [Central State Archive of the Highest Authorities and Administration of Ukraine]. F. 166. Op. 6. Ref. 6040. Arc. 1–10. [in Ukrainian]

36. Mezentsev, K. V. (1998). Kost Dubniak yak ukrainskyi ekonomiko-heohraf [Kostya Dubnyak as a Ukrainian economic geographer]. *Visnyk Kyivskoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Heohrafiia* [Bulletin of Taras Shevchenko University of Kyiv. Geography], 43, 73–75. [in Ukrainian]

37. Pankova, Ye. V. (2009). *Turystychno kraieznavstvo: navchalnyi posibnyk*. [Tourist local lore: a textbook]. 352. Kyiv: Alterpres. [in Ukrainian]

38. Petrykova, V. (2000). Kraieznavcha bibliohrafichna terminolohiia: natsionalni osoblyvosti, stanovlennia teorii kraieznavchoi bibliohrafiï [Local lore bibliographic terminology: national features, formation of the theory of local lore bibliography]. *Biblioteknyi visnyk* [Library Bulletin], 4, 13–20. [in Ukrainian]

39. Prohrama z ekonomheohrafiï [Program in economic geography]. (1926). *Prohramy silskohospodarskykh profesiinykh shkil roslynnytstva* [Programs of agricultural vocational schools of crop production], 13–20. Kharkiv: NKZO USSR. [in Ukrainian]

40. Dubnyak, K., Rudnytsky, E., Zhuk, A., Lopatin, M. (1926). *Prohramy silsko-hospodarskykh profesiinykh shkil roslynnoznavstva* [Programs of agricultural vocational schools of plant science] Kharkiv: Methodological Committee, Section of Vocational Education [in Ukrainian]

41. Protokoly zasidan ta polozhennia pro UKK. Statuty mistsevykh kraieznavchych tovarystv (1927–1929 rr.). [Minutes of meetings and regulations of the UCC. Statutes of local history societies (1927–1929)]. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy* [Central State Archive of the Highest Authorities and Administration of Ukraine]. F. 166. Op.6. Ref. 8594. 61 ark. [in Ukrainian]

42. Reient, O. P. (2015). Z istorii Natsionalnoi spilky kraieznavtsiv Ukrainy (do 90-richchia zasnuvannia). [From the history of the National Union of Local Historians of Ukraine (to the 90th anniversary of its foundation)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal], 3, 4–20. [in Ukrainian]

43. Dubnyak, K. (Ed.). (1917). *Rosiisko-ukrainskyi slovnychok terminiv pryrodoznavstva i heohrafii* [Russian-Ukrainian dictionary of terms of science and geography]. Kobeliaky: Ukr. vyd-vo K. V. Dubnyak. [in Ukrainian]

44. Savchuk, V. (2000). Ukrainyskyi komitet kraieznavstva na rubezhi 20-30 rr. XX st. [Ukrainian Committee of Local Lore at the turn of the 20–30s of the XX century]. *Kraieznavstvo – Local Lore*, 1–2, 50–57. [in Ukrainian]

45. Sledstvennoe delo № 4280 po obvineniyu Dubnyaka Konstantina Vladimirovicha. 1945 g. [Investigation case № 4280 on the accusation of Konstantin Vladimirovich Dubnyak. 1945]. *Arkhiv Upravlinnya Sluzhbi Bezpeki Ukrayini v Kharkivskij oblasti* [Archive of the Security Service of Ukraine in Kharkiv region]. Ref. 4280 (archival № 28920). Vol. 1. 142 arc. [in Russian]

46. Ukrainyskyi naukovo-doslidchyi instytut heohrafii y kartohrafii [Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography]. (1930). *Naukovi ustanovy ta orhanizatsii USRR* [Scientific institutions and organizations of the USSR]. Kharkiv. 404 p. [in Ukrainian]

47. Shevchuk, S. (2013). *Naukova shkola Ukrainskoho naukovo-doslidnoho instytutu heohrafii ta kartohrafii* [Scientific School of the Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography]. Poltava: PNPU nd. a V.G. Korolenko. 270 p. [in Ukrainian]

48. Shevchuk, S. (2012). Profesor Kost Dubnyak – teoretyk ukrainskoi heohrafii ta vykladach ekonomichnoi heohrafii Poltavskoho instytutu narodnoi osvity [Professor Kost Dubnyak – theorist of Ukrainian geography and teacher of economic geography of Poltava Institute of Public Education]. *Istorychna pamiat* [Historical Memory], 27, 154–160. [in Ukrainian]

49. Shevchuk, S. M. (2019). Profesor heohrafii Kost Dubnyak [Professor of Geography Kostya Dubnyak]. Poltava: ASMI. 299 p. [in Ukrainian]

50. Shtaty Ukrainskoho Heohrafichnoho Instytutu. Lystuvannia z Ukrainskym naukovo-doslidnym instytutom heohrafii ta kartohrafii pro asyhnuvannia koshtiv ta vidkryttia kredytiv pro naukovu, metodychnu, metodolohichnu robotu, vyplatu zarobitnoi platy spivrobotnykam. Koshtorys ekspedytsii Ukrainskoho heohrafichnoho instytutu na 1927-28 rik ta poiasniuvalna zapyska do noho. 1927–1930. [Staff of the Ukrainian Geographical Institute. Correspondence with the Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography on the allocation of funds and the opening of loans for scientific, methodological, methodological work, payment of salaries to employees. Estimate of the expedition of the Ukrainian Geographical Institute for 1927–28 and an explanatory note to it. 1927–1930. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchyykh orhaniv vladny ta upravlinnia Ukrainy* [Central State Archive of the Highest Authorities and Administration of Ukraine]. F. 166. Op. 6 / VI. Ref. 6249. 35 arc. [in Ukrainian]

51. Shtatni naukovy robotnyky U.H.I. neshtatni naukovy robotnyky. Aspiranty. Lystuvannia z Ukrainskym naukovo-doslidnym instytutom heohrafii ta kartohrafii pro pryznachennia, zvilnennia, peremishchennia po sluzhbi, komandyrovky, vstanovlennia stavok spivrobotnykam. 1927–1930 rr. [Full-time researchers UGI freelance researchers. Postgraduate students. Correspondence with the Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography on appointments, dismissals,

transfers, business trips, setting rates for employees. 1927–1930]. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy* [Central State Archive of the Highest Authorities and Administration of Ukraine]. F. 166. Op. 6 / IV. Ref. 6248. 97 arc. [in Ukrainian]

Рецензент:

Гутник М. В., к.і.н., доцент

Радозуз С. А., к.і.н.

Надійшла до редакції 23.01.2021 р.